

מִי יֵם הַיָּם

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

תזוילת השנה העלביעית, עירוב תבשילין גליון 247 תשרי תשע"ה

הל' עלית סוכה וישיבה בסוכה, זול המועד, שמוזת תורה

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א - רב ביהכ"נ "דברי שיר" ב"ב

ארבעת המינים וסוכה בתחילת שנה שביעית

אתרוג

אתרוג שחנט בשישית ונלקט בשביעית, לדעת הרמב"ם יש בו קדושת שביעית, ולדעת שאר הראשונים אינו קדוש, ולכן לכתחילה יש לחוש לקדושת שביעית באתרוג שנלקט אחרי ראש השנה של שביעית, והמהדרין קונים אתרוג שנקטף בשישית שאין בו קדושת שביעית לכל הדעות (רמב"ם פ"ד הל' י"ב, וכס"מ שם, חזו"א סי' י"ט ס"ק י"ז), ואתרוג שחנט בשביעית ונלקט בשמינית קדוש בקדושת שביעית, ולכן במוצאי שביעית יש באתרוג קדושת שביעית ("חזון איש" סי' ז' ס"ק ט"ז). ולפי"ז אם קונה אתרוג שחנט בשישית ונקטף בשביעית יקנהו בהבלעה (בעל "שבט הלוי" שליט"א).

לקיטת אתרוג

אתרוג שחנט בשישית ונלקט בשביעית, אע"פ שנהגים להחמיר שיש בו קדושת שביעית, וממילא לבעלים אסור לשמור פירותיו שמא הם הפקר, אסור לאחרים לקחת את הפירות ללא רשות הבעלים, שמא אינם הפקר וספק ממונא לחומרא, שיש כאן ספק גזל ("חזון איש" סי' ז' ס"ק י"ז, וע"ע "מעדני ארץ" סי' ה' ס"ק ב"ד).

אתרוג - נוי סוכה

מותר לתלות אתרוג בסוכה לנוי, כי הוא עדיין נחשב ראוי לאכילה, ואין זה דרך בזיון (וכן אין זה נחשב שממעט מאוכליו ומזמן אכילתו. "חוט שני" פ"ה ס"ק כ"ד).

צפורן בשמים באתרוג

אין ליתן צפורן בשמים באתרוג של שביעית (שנועצים צפורן לתוך האתרוג) לצורך הרחת בשמים בהבדלה של מוצאי שבת כי מפסיד האתרוג מאכילה.

לולבים

מבואר בגמרא (סוכה מ'). שיש קדושת שביעית על לולבים משום שמשמשים בהם לכבד את הבית (והוי הנאתן וביעורן שוין, דומיא דאכילת פירות), אולם בזמננו שבכלל לא משתמשים בלולב לשימוש זה רק לצורך מצוה, הוי עץ בעלמא ואין בו קדושת שביעית ("מנחת שלמה" סי' נ"א אות כ"ג, ושו"ת "שבט הלוי" ח"א סי' קפ"א, "דרך אמונה" פ"ח משו"י ס"ק פ"ו, ושכך צידד החזו"א, ועייש עוד שלדעת הרמב"ם בלולב לעולם אין קדושת שביעית). אפילו בזמן שהיה בו קדושת שביעית בלולב הוא רק בלולב הנקצץ לסוכות בשנה השמינית, אבל לולב הנקצץ בתחילת השנה השביעית אין בו קדושת שביעית כיון שנקבעת לפי החניטה, וחנטו היה בשישית (גמ' סוכה ל"ט).

הדס

הדס הולך אחר החנטה. לפיכך לכל הדעות מותר לקנות הדס בתחילת השנה השביעית.

ערבה

בערבה אין קדושת שביעית מאחר שהוא עץ בעלמא (גמ' סוכה מ').

סכך

מותר לקצץ ענפי אילן סרק לסכך בהם סוכתו, ובלבד שלא יתכוון גם לתועלת האילן. במה דברים אמורים, באדם רגיל שאינו יודע את כללי הגיזום, אבל היודע את כללי הגיזום צריך לטנות ולגזום של עפ"י הכללים כגון שישאיר זיזים ארוכים או שיגזום רק צד אחד של העץ (מסקנת ה"חזון איש" סי' י"ט ס"ק ט"ו-ט"ז, מובא בספר "משפטי ארץ" פרק ד' סעיף כ"ו).

קניית סכך וד' מינים מחילוני

מי שחשוד על השביעית אין לוקחין ממנו כל דבר שיש בו זיקת שביעית אפילו פשתן שאין בו קדושת שביעית (רמב"ם פ"ה הל' י"ד), היינו כל דבר שיש חשש שעבד בו בשביעית אפילו אין בו קדושת שביעית ואפילו אם יודע שלא עבד באלו אסור לקנות ממנו, אא"כ ניכר עליהן שהם מחו"ל או שנלקטו בשישית וכד' (חזו"א סי' י' ס"ק י"ב). ולפי"ז לכתחילה אין לקנות לולב, הדסים וערבות מחילוני אפילו שאין בהם קדושת שביעית, אבל מותר לקנות סכך מחילוני כיוון שאין חשש שעבדו בהם בשביעית דאין הדרך לעבוד בהם (ע"י "חוט שני" פ"ח ס"ק

שעבדו בהם בשביעית דאין הדרך לעבוד בהם (ע"י "חוט שני" פ"ח ס"ק כ"ח). ואם יש עליהם הכשר מותר לקנות דניכר שלא נעבדו בשביעית (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ואם נשתנה לגמרי כגון פשתן שזור וטווי מותר לקנות ממנו, אבל פשתן סרוק לא נחשב שינוי (רמב"ם שם), וסכך קנים התפור בסיבים לא נחשב שינוי כיון שאפשר לפתוח את הקשרים (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

נטילת ידים בחצר

אלו שעושים סוכות בחצר מצוי נוטלים ידים או שופכים מים בחצר על יד הסוכה, ובשנת שמיטה צריכים להיזהר שלא ישפכו מים במקום שגדלים צמחים.

פירוק הסוכה לאחר סוכות

כתב ה"חזון איש" (סי' כ"ב ס"ק א'), צמחים שיש עליהם גג אסור להסיר את הגג מעליהם בשביעית משום תולדת זורע, ע"י שם הטעם שהופך את הצמחים מבית לשדה. ולפי"ז מי שבנה סוכתו בחצר ע"ג הדשא או ע"ג זרעים, אסור לפרק סוכתו כיון שמוציא את הזרעים מהסוכה לשדה (הגר"ח קרליץ שליט"א).

ויש עצה לכך, בתחילה יתן פ"ו. סי. וכדומה ויכסה את הדשא, ואח"כ יוכל לפרק את סוכתו, כיון שהדשא עדיין מכוסה, ומותר אח"כ לסלק המכסה, דא"כ יתקלקל הדשא או הזרעים כדי למנוע הפסד (הגאון רבי יעקב אדלשטיין שליט"א).

אולם סוכה הבנויה בגובה על ברזלים ויש זרעים מתחת, ומפרק את קרקע הסוכה, אין זה נחשב שהופך את הזרעים מבית לשדה. וכיון שהסוכה בגובה, בקומה שניה, אין זה משפיע עליהם כלל (הגר"ח קרליץ שליט"א).

גשם בסוכות

בליל יו"ט ראשון דסוכות תשס"א ירדו גשמים והיתה שנת שמיטה, ואמר הגרא"ל שטיינמן שליט"א שאלו גשמי ברכה לפי שכל שומרי שביעית הקדימו לזרוע בחודש אלול והגשם מצמיח את התבואה, ואלו שלא שומרי שביעית עדיין לא זרעו, והגשמים קלקלו את השדות ואינם יכולים לזרוע כשאדמת השדות רטובה.

ניקוי חצר לסוכה

שאלה: האם מותר לנקות את החצר מכל העשבים ומיני זרעים כדי לבנות שם סוכה?

תשובה: יסוד האיסור משום שזה נראה כאילו מכין שדה לזריעה, לכן מקודם יעמיד שם את דפנות הסוכה, שע"י מוכיח שזה לצורך הסוכה, וכעין המבואר במשניות (שביעית פ"ג ופ"ד) כשהוא מוכח שכוונתו לבנייה או ענין אחר מותר (הגר"ח אלישיב זצ"ל).

עירוב תבשילין לבני חו"ל

השנה (תשע"ה) שחל יום טוב ראשון ושמחת תורה ביום חמישי, בני חו"ל הנמצאים בארץ ישראל צריכים לעשות עירוב תבשילים, ויכולים לסמוך על אחד מרבני א"י שיעשה עירוב עבורם אף שהוא עצמו אין לו בו צורך, מכיון שמוזכה פתו עבורם, ונחשב שהתחילו להכין שבת (הגר"ח קרליץ שליט"א).

מהלכות עשיה וישיבה בסוכה

מקום שהרוח מצויה

מי שגר בקומה שלישית או במקומות פתוחים שמצויות שם רוחות, יש להיזהר שהסכך או המחצלת יהיו ראויים לעמוד שם שבעה ימים, דא"כ כיון שבאותו מקום לא ראוי לעמוד שבעה ימים הוי סוכה פסולה (ע"י שו"ע סי' תרכ"ט סעיף י"ב, וע"י שעה"צ ס"ק נ"ה דשמא הוא פסול מה"י).

קשירת הסכך

במקום שיש רוח מצויה יכול לקשור הסכך בדברים הכשרים לסכך בו, כגון בעלי לולב, או ב"גאוה" (חבל העשוי מהאילן, ולא נשתנה צורתו), וכן יכול להניח עליו קרש עבה (פחות משלושה טפחים) שמכביד על הסכך בכדי שלא יזוז ממקומו, אבל אסור לקשור עם חוטי מתכת או חוטי ניילון או סתם חבלים, משום שנחשב שמעמיד ומחזיק את הסכך בדבר שאינו ראוי לסכך בו ואסור (שו"ע סי' תרכ"ט סעיף ז')

ומשנ"ב ס"ק כ"ב).

וכן אלו שיש להם מחצלות שהרוח נתפס בהם ומעיפם, יכולים לקשור בחוט כשר ולא נחשב ע"י לצורת תקרת בית מכיון שאין דרך לבנות בתים עם חוט (הגר"י קרליץ שליט"א).

צירוף שטח לסוכה בצורת הפתח

◀ **שאלה:** אם בא לצרף מתקרת הבית (פחות מג' טפחים) שטח לסוכה האם צריך דוקא דופן או מספיק צורת הפתח?

תשובה: יש סוברים שמספיק צורת הפתח (ספר "הליכות שלמה" בשם הגרש"י אויערבך זצ"ל), ויש סוברים שצריך דוקא מחיצת עשרה עומד מרובה על הפרוץ או מחיצת רוב ז' והשאר ע"י צורת הפתח (בעל "שבט הלוי" שליט"א והגר"י קרליץ שליט"א), ולא צריך להניח סכך כשר מתחת התקרה (פשוט).

סכך שהתרומם ברוח

◀ **שאלה:** הסכך התרומם ע"י הרוח באופן שנפסלה הסוכה, ושוב חזר ונח הסכך במקומו הראשון, האם זה נחשב שלא לשם צל או לא?

תשובה: יש אומרים שצריך לחזור ולהגביה לשם צל, כיון שבטלה נתינה ראשונה (הגר"י ש אלישיב זצ"ל), ויש סוברים שאינו צריך לחזור ולהגביהו כיון שזה הטבע, וחזר למצבו הראשון (הגרש"י אויערבך זצ"ל).

סכך הראוי לשבעה

◀ **שאלה:** בחורי ישיבה המגיעים להושענא רבה לישיבה, האם אפשר לסכך את הסוכה עם ענפי אילן פשוטים מהחצר שיתייבשו לאחר כמה ימים מכיון שזה ראוי עד סוף הסוכות שפיר נחשב לסכך הראוי לחג הסוכות הזה, או יש חיוב שהדופן יהא ראוי לשבעה?

תשובה: מלשון הפוסקים משמע שזה דין בסכך: "הראוי לשבעה" וא"כ גם ביום האחרון צריך להיות ראוי לשבעה (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

חלק מהשולחן חוץ לסוכה

◀ בארץ ישראל מצויים בתים רבים שהמקום לבניית סוכה הוא במרפסת גדולה, שרק בסופה יש מקום לא מקורה המתאים לבניית סוכה. במקומות אלו, רבים מביאים שולחן ארוך, חלקו עומד בסוכה וחלקו מחוצה לה, החייבים במצות סוכה יושבים בסוכה, ואילו הנשים שאינן חייבות בסוכה יושבות ליד השולחן מחוץ לסוכה.

ויש להדגיש שאם השולחן עומד לגמרי מחוץ לסוכה, לא יוצאים ידי חובה, אפילו אלה שיושבים בתוך הסוכה כמבואר בשו"ע (סי' י' תרל"ד ס"ד). ואם חלק טפן מהשולחן בתוך הסוכה והרוב בחוץ, דעת ה"הברי יוסף", שאפילו בדיעבד לא יצא, ורק אם רוב השולחן נמצא בתוך הסוכה יצא ידי חובתו. ואולם בשעת הצורך יש לסמוך על שיטת ה"חיי אדם" שאם טפח משולחן נמצא בתוך הסוכה כבר יצא ידי חובתו, ואפילו אם רוב השולחן בביתו (שעה"צ שם סק"ז).

הנוסע בתוך העיר

◀ **שאלה:** מי שנוסע לעיר אחרת במכונית ונמצא עדיין בתוך העיר, האם מותר לו לאכול כמו הולכי דרכים?

תשובה: יש סוברים דוקא מחוץ לעיר יש דין של הולכי דרכים ולא בתוך העיר (הגרש"י אויערבך זצ"ל והגר"י אלישיב זצ"ל). ויש סוברים שאם שפועל הוא בדרך וצריך לאכול נחשב כהולכי דרכים ("חוט שני" סוכה).

נמנם בבית המדרש

◀ **שאלה:** מי שלומד בבית המדרש והתעייף וקשה לו להחזיק את עצמו ער מבלי לנמנם קצת, האם מותר לו לנמנם מעט?

תשובה: מסתבר דמותר להוריד את הראש ולנמנם כיון שגם באמצע השנה עושה כן, ואין לו סוכה ללכת אליה, וכעין שמצינו בהולכי דרכים שיש דברים שרגילים לעשות כן כל השנה שמותר לעשות מחוץ לבית ("חוט שני" סוכה עמ' רל"ט).

התארח בלי אפשרות שינה בסוכה

◀ **שאלה:** אביו גר בעיר לוד, ורוצה שבנו יבוא אליו לחג הסוכות, ולא שייך לישון שם בסוכה (משום השכנים הערבים וכד'), האם מותר ללכת לשם, או בגלל שלא שייך לישון שם בסוכה עדיף שיישאר בבית?

תשובה: מכיון שמקיים בזה מצות כיבוד אב, בודאי מותר לו ללכת לשם, ואח"כ יהיה לו פטור של 'מצטער' (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

ויש להוסיף שכל זה משום שיש מצוה ללכת לשם וכני"ל, אבל לכתחילה אסור ללכת למקום שאי אפשר לקיים שם מצות סוכה, ומכניס את עצמו לימצטער' (ולא דמי לגמרא, פסחים פ'. ששולחים אחד להרחיק עצמו מירושלים כדי שיהיה פטור מקרבן פסח, שע"י יהיה רוב טמאים, ע"י שם, שהתם 'מקום רחוק' הוא 'פטור' על חיוב הבאת קרבן פסח, ולא חל עליו כלל חיוב קרבן פסח, משא"כ כאן, שהרי חל עליו חיוב סוכה ורק מפקיע עצמו ע"י 'מצטער').

ד' מינים

אופן החזקת ארבעת המינים

◀ כתב ה"בית יוסף" (בסימן תרנ"א ס"ק כ"א) בשם הריקאנטי כי סוד

זה נגלה אלי בחלום בליל יו"ט ראשון של חג הסוכות, התאכסן אצלי חסיד אחד אשכנזי בשם רבי יצחק וראיתי שכותב שם הוי"ה והיה מרחיק ה"הא"י האחרונה מג' האותיות. ואשתומם על המראה ואין מבין! למחר ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא האתרוג, (שלא החזיקים יחד). והבנתי פתרון חלומי, שכל ארבעת המינים רומזים בו יתברך. ואמנם זה לא מעכב שהרי אפילו בזה אחר זה יצא, אבל לכתחילה אין ראוי לעשות כן.

◀ וכן נפסק בשו"ע שצריך לחבר האתרוג והלולב בשעת הנענועים, ולנענע בשניהם יחד (סי' תרנ"א, י"א), ואף שאינו באגודה אחת עכ"פ צריך להיות מחובר עמו (משנ"ב שם). ויש להזהר לכתחילה לא להפסיק ביניהם ע"י האצבעות רק שהאתרוג עצמו יהיה מחובר אליו (הגר"י קרליץ שליט"א) ומה שהאתרוג נוגע בקיושעלע אין בזה חשש חציצה דכל לנוי אינו חוצץ.

נטילת הערבה בהושענא רבה

◀ עיקר מצות נטילת ערבה בהושענא רבה היא נטילת הערבה כמו נטילת לולב, בין לרש"י שמנענע בה, ובין לרמב"ם (פ"ז לולב הל' כ"ב) שחובט בה, וכן משמע בשו"ע (סי' תרס"ד ו') שהמצוה היא להגביהו, ע"י שם.

ולפ"ז צריך גדרי נטילה דהיינו דרך גדילתה, ולכן אם נוטלין "הערבה" ומיד חובטין בה, יתכן שלא קיים המצוה כלל, ויש להזהר בשעת אמירת הפיוטים להחזיקה דרך גדילתה, ולא לכיוון למטה ולא לצדדים (ספר "ארבעת המינים השלם").

נטל רק ב' הדסים

◀ **שאלה:** לאחר שנטל הד' מינים מצא שהיו לו רק ב' הדסים במקום ג' הדסים, האם צריך לחזור ולברך פעם שניה על נטילת לולב כשחוזר ונוטלם?

תשובה: אם נטל לולב ואח"כ מצא שלא היו כלל הדסים או ערבות, אם היה אותו המין בביתו יקחם כולם ביחד ויברך על אותו מין, כגון "על נטילת עץ עבות", או "על נטילת ערבה", וביום הראשון גם "שהחיינו".

ואם לא היה אותו מין בביתו לא יצא כלל, ויקחם כולם ביחד ויברך "על נטילת לולב", וביום הראשון יחזור גם על "שהחיינו" (משנ"ב סי' תרנ"א ס"ק נ"ו).

אולם בנד"ד שהיה לו אותו מין רק חסר לו הדס אחד הרי פליגי הראשונים אם צריך ג' הדסים או די בהדס אחד, ולכן מספק לא יברך פעם שניה ("שערי תשובה" שם ס"ק א' וס"ק כ"ג).

לא היקנה לאשתו הד' מינים

◀ **שאלה:** ביום א' של סוכות לא היקנה לאשתו את הד' מינים ואמר לה מכיון שאשתו כגופי יכולה היא לצאת בשלו, ובערב נודה לו שטעה בזה, האם למחרת היא צריכה לברך שוב "שהחיינו" (היות שבודאי לא יצאה אתמול)?

תשובה: זה פשוט שהיא לא יצאה אתמול, מכיון ש"לכם" מעכב ביום הראשון (שו"ע סי' תרנ"ח ג'), ומ"מ לענין ברכת "שהחיינו" לא תברך פעם שניה, כיון שבדיעבד יוצאים ב"שהחיינו" עם עצם האגד (ע"י שו"ע סי' תרס"ב ב', ומשנ"ב ס"ק ב'). ועוד, הרי מבואר בשו"ת "הכנס צב"י" (תשי"ט) שביום הראשון מן התורה לא יוצאים בשאול, מ"מ כמו בשאר ימים שהוא חיוב מדרבנן יוצאים בשאול גם ביום ראשון יש מצוה מדרבנן גם בשאול, ע"י שם, לכן א"א לברך פעם שניה. ולא דמי להא דנטול ג' מינים צריך אחר כך לברך על המין הרביעי וגם לברך עליו ברכת "שהחיינו" (ע"י משנ"ב סי' תרנ"א ס"ק נ"ו) דהתם לא בירך "שהחיינו" כלל על אותו מין.

מהלכות שמחת תורה

◀ בכל שבת, ספר תורה פסול הוא מוקצה מחמת חסרון כיס, מ"מ לצורך ההקפות נוהגים להוציאם ולא נחשבים מוקצה כיון שכך המנהג, הוי כמו ייחדם ("הליכות שלמה" פ"ב סעיף י"ב).

◀ אין ראוי ליתן לקטן ספר תורה בהקפות ("הליכות שלמה" שם סעיף ו').

◀ אסור לסרב להקפה כמו שאסור לסרב לעלייה בתורה (הגר"ח קניבסקי).

◀ בשעה שרוקדים בהקפות, אם יש מחיצת אנשים מותר לשבת מחוץ למעגל, רק חייב לעמוד על המשמר, ומיד כשנפרדו האנשים אחד מן השני חייב לעמוד (הרב מפוניבז' זצ"ל).

◀ יש להזהר שיש עשרה שומעים בשעת קריאת התורה, וכן יש להזהר לברך בקול רם כדי שלפחות עשרה שומעים את הברכה.

ריקוד בשבת וביו"ט

◀ מותר לרקוד בשמחת תורה לכבודה של התורה, אבל בשאר יו"ט אסור (משנ"ב סי' תרס"ט ס"ק ה'), ולכאורה ה"ה מותר לספוק כף אל כף (שעה"צ ס"ק ה' פמ"ג).

וכן בן חו"ל הנמצא בא"י אע"פ שאצלו לא שמחת תורה מותר לרקוד, כיון שסו"ס עושה לכבודה של תורה (ספר "יו"ט כהלכתו" פ"ב בשם הגרש"י אויערבך זצ"ל).